

В. І. Ляшенко,*доктор економічних наук,***Г. Ф. Толмачова,***кандидат економічних наук,**Інститут економіки промисловості НАН України, м. Київ*

ОЦІНКА ПРОЦЕСІВ ДЕРЕГУЛЯЦІЇ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Вихід економіки України із затяжної системної економічної кризи зумовлює необхідність розробки нових економічних та інституційних механізмів державного регулювання. За роки незалежності у вітчизняній економіці сформувались неефективні для ринку адміністративні бар'єри, що обумовили виникнення і поширення таких негативних явищ як тіньова економіка, рентоорієнтована поведінка, бюрократія.

За таких умов важливим напрямом запровадження в Україні європейської бізнес-моделі є якісна політика дерегуляції. В умовах зовнішньої агресії проти України політика дерегуляції має зосереджуватися на створенні сприятливого бізнес-клімату, розвантаженні сектору малого й середнього підприємства від надмірного адміністративного тиску, зважаючи на його високий потенціал у створенні нових робочих місць та забезпеченні самозайнятості.

На відміну від великих підприємств, що мають доступ до ресурсів, які можуть певним чином компенсувати несприятливий бізнес-клімат, малі та середні підприємства (МСП) зацікавлені в поліпшенні регуляторного середовища та інвестиційного клімату, оскільки в довгостроковій перспективі ці фактори значним чином збільшують шанси МСП на виживання та зростання. Однак МСП не вистачає ресурсів та ефективного діалогу з владою; вони стикаються із сильною конкуренцією, нестабільним регуляторним середовищем, бюрократією.

Запроваджена реформа дерегуляції залишається заручником вад існуючої державної регуляторної та економічної політики. Позитивні кроки, що анонсуються і здійснюються урядом, гальмуються їх вибірковістю у практичній площині та характеризуються нездатністю системно впливати на трансформацію економіки. Підприємництво внаслідок встановлених нині практик ведення бізнесу і регулювання підприємницької діяльності, втрачає потенціал до стрімкого зростання власних масштабів і ефективності функціонування [1, с. 5].

Проблема надмірного державного регулювання, недосконалість механізмів державної регуляторної політики, високий рівень невизначеності ринкового середовища, необхідність проведення дерегуляції економіки та прийняття низки першочергових заходів для можливості економічного розвитку під-

приємницької діяльності в Україні широко обговорюються в політичному і науковому колах та бізнес-середовищах. Необхідно створити таке регуляторне поле, що з одного боку не обтяжує бізнес, але з іншого – дозволяє забезпечити необхідний рівень безпеки для громадян, створити рівні умови конкуренції. Для цього потрібна, передусім, політична воля влади і усвідомлення необхідності встановлення прозорих правил для організації і ведення бізнесу.

Аналіз досліджень і публікацій. Питанню політики дерегуляції економіки останнім часом приділяється все більше уваги у наукових працях зарубіжних і вітчизняних дослідників. Серед авторів, що займаються даною проблематикою можна виокремити Г. Башнянина [2], А. Бочі [3], А. Бутенка [4], З. Варналія [5], Ю. Іванова [6], Д. Ляпіна [7], І. Падеріна [8, 9], Н. Шлафман [4], Н. Юрину [10] та ін. У роботах цих авторів, у тому числі на матеріалах міжнародних рейтингів та прикладних досліджень, виконаних на великому емпіричному матеріалі, описані проблеми надмірного втручання держави в розвиток вітчизняного бізнесу, практика дерегуляції економіки, зниження адміністративних бар'єрів, запропоновані деякі заходи щодо вдосконалення механізмів дерегуляції економіки. Існуючі в наукових, політичних і бізнес-колах дискусії стосовно проблем реалізації дерегуляції визначають потребу подальшого дослідження доцільності застосування та результативності процесів дерегуляції.

Метою даної статті є дослідження тенденцій та визначення проблем практичної реалізації заходів дерегуляції підприємницької діяльності, спрямованих на зменшення державного втручання в розвиток вітчизняного бізнесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Умови для здійснення підприємницької діяльності в Україні не відрізнялися особливими перевагами від інших європейських країн. Крім того, розрив економічних відносин з Російською Федерацією, тимчасова анексія Криму та військові дії на сході країни значно ускладнили ситуацію та виступили своєрідним каталізатором соціальних і політичних конфліктів, загостривши довгострокові економічні проблеми. За даними Державної служби статистики значно зріс та лишається високим рівень безробіття (9,3% населення віком 15-70 років в середньому за

2016 р.), експорт товарів та послуг продовжує демонструвати негативну динаміку – за результатами 2016 р. скорочення становить 3,6% (порівняно з 2015 р. за методологією платіжного балансу) [11].

Економіка України у 2016 р. зросла на 2,3%, серед іншого, в основному за рахунок високого врожаю, який зумовив прискорення економічного зростання до 4,8% у четвертому кварталі. Рішучі реформи, проведені у 2014 та 2015 рр., допомогли стабілізувати економіку та поліпшити інвестиційний клімат. У результаті, зростання ВВП склало 2,3% у 2016 р., а також 2,3% у II кварталі 2017 р. порівняно з аналогічним періодом 2016 р., що залишається помірним порівняно із 16% кумулятивного падіння протягом попередніх років [12].

Як наслідок, інвестиційний клімат у країні істотно не змінюється на краще. Державна служба статистики показує, що загальний обсяг прямих іноземних інвестицій в економіку України за 6 місяців 2017 р. виріс лише на 2,6 млрд дол., або на 5,8%. Показники прямих іноземних інвестицій за січень-червень 2017 р. на 5,2 млрд дол. нижче, ніж за анало-

гічний період 2016 р. [13]. При цьому якщо зі списку найбільших інвесторів України показник прямих іноземних інвестицій за 6 місяців 2016 р. значно зріс тільки у Росії, то у аналогічному періоді 2017 р. цей показник помітно зріс у Кіпрі, Великої Британії та Нідерландів. За оцінками аналітиків Міжнародного фонду Блейзера, зростання економіки України при сприятливих умовах для інвесторів можна очікувати на рівні 7-10% [12].

Іноземні бізнесмени не відмічають особливих позитивних змін у напрямі поліпшення бізнес-клімату в Україні. Інвестори нарікають на проблеми корупції, бюрократії, непрозорість проведення державних тендерів та труднощі з відкриттям бізнесу. Вони вказують, зокрема, і на існуючу в державі тяганину під час оформлення необхідних документів. Так, за даними дослідження «Інвестиційний клімат України - 2016. Яким його бачить американський інвестор?» для 39% респондентів надмірне регулювання бізнесу є серйозною/істотною проблемою, проте для 38% опитаних осіб це не є проблемою взагалі (рис. 1).

Дерегуляція бізнеса

в % к общему количеству

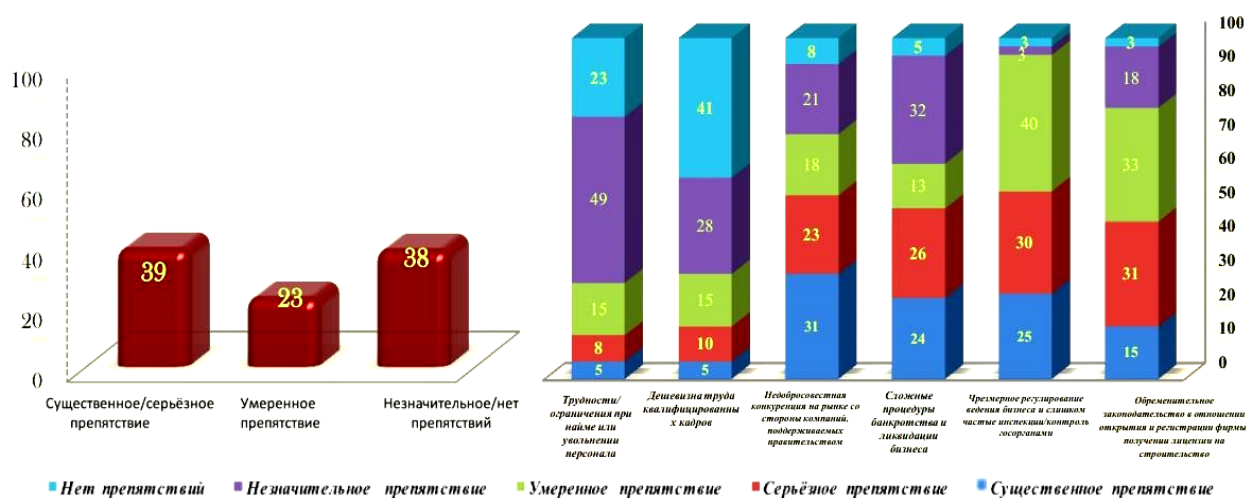

Рис. 1. Оцінка американськими інвесторами надмірного регулювання бізнесу в Україні [14]

Інвестори переймаються надмірним регулювання бізнесу шляхом занадто частих інспекцій держорганами; недобросовісною конкуренцією на ринку з боку державних підприємств; складними процедурами банкрутства і ліквідації бізнесу; а також обтяжливим законодавством щодо відкриття бізнесу (46%) [14]. З іншого боку, дешевизну праці кваліфікованих кадрів, як і обмеження при наймі або звільненні персоналу, респонденти не вважали проблемою, бо по суті ці фактори є конкурентними перевагами України.

В умовах глибокої кризи фінансової системи України, коли офіційний показник інфляції продовжує стрімко зростати, а національна валюта щодо

долара падати, ведення бізнесу в Україні стає справою дедалі складнішою. Так, динаміка кількості підприємств протягом 2014-2016 рр. є спадною і особливо активно стагнація економіки відчутна у сфері малого та середнього бізнесу (табл. 1).

У 2016 р. в Україні налічувалось лише 0,4 тис. великих підприємства (або 0,13% загальної кількості підприємств). Решта підприємств – це середні (14,9 тис.) та малі (291,1 тис., в тому числі мікропідприємства – 247,6 тис.). Кількість великих і середніх підприємств у 2015 р. скоротилася на 20% та 4,4% відповідно порівняно з 2014 р., а у 2016 р. кількість великих підприємств залишалася без змін, а середніх і малих скоротилася на 2,0% та 11,2% відповідно порівняно з 2015 р.

Таблиця 1

Динаміка кількості підприємств з розподілом за їх розміром в Україні протягом 2014-2016 рр.*

	Великі		Середні		Малі		з них мікропідприємства	
	тис.од.	приріст, %	тис.од.	приріст, %	тис.од.	приріст, %	тис.од.	приріст, %
2014	0,5	-	15,9	-	324,6	-	278,9	-
2015	0,4	-20,0	15,2	-4,4	327,8	1,0	284,2	1,9
2016	0,4	0	14,9	-2,0	291,1	-11,2	247,6	-12,9

* Розраховано за даними [15].

Більше 2 000 компаній оголосили про банкрутство та розпочали процес ліквідації в 2014, 2015 та 2016 рр. (база даних Вищого Господарського Суду України). У той же час в 2015 р. зросла кількість мікропідприємств на 5,3 тис. одиниць (1,9%) і досягла 284,2 тис. підприємств. Таке зростання кількості мікропідприємств частково можна пояснити певним «подрібненням» впродовж останніх років як середніх, так і малих підприємств. У 2016 р. кількість мікропідприємств скоротилася на 36,6 тис. одиниць (-12,9%) порівняно з 2015 р. і досягла 247,6 тис. підприємств. У цьому випадку зменшення кількості мікропідприємств частково можна пояснити злиттям або об'єднанням підприємств, а також відходом їх частини в тінь. Кількість найманих працівників мікропідприємств з 2014 по 2016 р. не змінювалася і складала 0,6 тис. осіб [15].

Показово, що з усієї сукупності малих підприємств у 2016 р. лише 43,5 тис. (або 1 з 10) не відносились до мікропідприємств. Це свідчить про запровадження для мікропідприємств порівняно привабливіших умов ведення бізнесу, які переважно визначаються застосуванням диференційованого підходу в застосуванні спрощеної системи оподаткування, а також більшою «гнучкістю» мікробізнесу до диверсифікації видів діяльності в критичних умовах.

Як позитивний результат реформ, що проводяться в країні, у 2016-2017 рр. спостерігається тенденція до зменшення питомої ваги збиткових підприємств у загальній їх кількості. За січень-серпень 2017 р. частка збиткових підприємств порівняно з відповідним періодом 2016 р. зменшилась на 3,4 в.п. і становила 31,2%. Ними допущено 83,7 млрд грн збитків, що на 32,6% менше, ніж за I півріччя 2016 р., що свідчить про сприятливі тенденції для підприємницького клімату в Україні [16].

Кризовий стан економіки завжди корелюється з розміром її тіньового сектору, тож рівень тінізації бізнесу в Україні починає дуже повільно зменшуватися. На думку аналітиків, ситуація ускладнюється в тому числі й за рахунок посилення фіскального та адміністративного тиску в середині країни. Як і раніше наявний бізнес-клімат створює переваги лише для нелегального підприємництва, відтак у січні-березні 2017 р. рівень тіньової економіки склав 37% від офіційного ВВП, що на 6 в.п. менше за показник I кварталу 2016 р. Детінізація економіки стала можливою як результат: збереження тенденції 2016 р. до

економічного зростання на тлі досягнутої макроекономічної стабільності; зростання рівня заробітної плати в економіці (з початку 2017 р. мінімальну заробітну плату встановлено на рівні 3200 грн проти 1600 грн у 2016 р.), що поряд із послабленням інфляційного фону підвищило купівельну спроможність населення і стимулювало споживчу активність та оборот роздрібною торгівлі; поліпшення бізнес-клімату в умовах проведення політики дерегуляції підприємницької діяльності та збереження відносної цінової та курсової стабільності, що сприяло зміцненню довіри інвесторів до вітчизняної економіки [17].

Одним із напрямів оцінки результативності дерегуляції є аналіз позицій України у світових рейтингах. Для зіставлення країн світу по різних аспектах їх розвитку в міжнародній практиці використовується велика кількість індексів і показників, які розраховуються різними міжнародними організаціями, фондами і консалтинговими компаніями. Крім того, такі співставлення дозволяють визначити проблеми розвитку країн світу, як ті, що відносяться до глобальних, так і специфічні для кожної держави. Характеристику сприятливості підприємницького середовища, що відображає характер і успішність реформ в Україні можна здійснити на основі ряду міжнародних рейтингів (табл. 2).

Результатом дерегуляції економіки є зростання економічної свободи суб'єктів господарювання. Дослідження міжнародних експертів і оцінка рейтингів доводять, що у країнах з більшим рівнем економічних свобод рівень добробуту є вищим. Незаперечним залишається факт, що для забезпечення стійкого економічного розвитку країни визначальним стає забезпечення верховенства права, захисту приватної власності та розвинутого інституційного середовища, відкрита політика щодо зовнішньої торгівлі та інвестицій [18].

Рейтинги України є низькими і характеризують її як країну з обмеженими свободами. Узагальнюючи оцінки різних рейтингів, дослідження вітчизняних і закордонних авторів можна сформулювати основні чинники обмеження економічної свободи в Україні, що стримують розвиток ринкового середовища і спричиняють неефективність державної політики. Основними серед них є: обмеження свобод підприємницької діяльності (наявність бюрократії, корупції, зарегульованість дозвільних процедур,

складність процедури банкрутства); обмеження інвестиційної свободи; слабкий захист прав власності; сфера свобод трудових відносин відзначається зниженням зайнятості та погіршенням умов праці, ни-

зький рівень захисту трудових прав; обмеження фіскальної свободи проявляється у зростанні податкового тягаря, складній процедурі адміністрування податків, неефективності перерозподілу.

Таблиця 2

Положення України у світових рейтингах (2011-2017 рр.)

	Назва рейтингу				
	Індекс економічної свободи	Індекс процвітання Інституту Legatum	Індекс глобальної конкурентоспроможності	Індекс сприйняття корупції	Рейтинг легкості ведення бізнесу
2011	163	74	82	152	149
2012	163	71	72	144	152
2013	161	64	84	144	137
2014	155	63	76	142	112
2015	162	70	79	130	96
2016	162	107	85	131	83
2017	...	...	...	...	80
Країни поряд з Україною в 2016-2017 рр.	Еквадор, Болівія, Острови Соломона, Демократична Республіка Конго, Чад	Індія, Ліван, Сенегал, Замбія, Танзанія, Малаві	Чорногорія, Кіпр, Намібія, Греція, Алжир, Гондурас	Іран, Казахстан, Непал, Росія, Гватемала, Киргизстан	Туніс, Китай, Сан-Марино, Боснія і Герцеговина, В'єтнам

Відсутність поліпшення індексу економічної свободи у 2016 р. (162 місце) [18] порівняно з попереднім роком пов'язано з погіршеннями у захисті прав власності, управлінні державними витратами та інвестиційній свободі. Підвищення рівня економічної свободи в Україні залежить від здійснення реформ, направлених на подолання цих слабких сторін.

Індекс процвітання дозволяє оцінити зміни у восьми категоріях: стан економіки, соціальної сфери, державного управління, можливості для розвитку підприємництва, охорона здоров'я, персональна свобода та безпека громадян у їхніх державах на основі результатів опитувань громадян країн. Україна має низький рейтинг (107 місце у 2016 р.) за Індексом процвітання і він з роками погіршується відносно економічної ситуації, державного управління, охорони здоров'я, особистої безпеки. Результати опитувань показують недовіру до влади, несприятливість підприємницького середовища. Рівень інноваційної активності залишається дуже низьким. Хоча оцінки громадянських свобод оцінюються як посередні, лише 10% громадян звертаються зі скаргою до офіційних осіб, що вказує на дуже низький рівень громадянської свободи. 81,5% опитаних вважають владу корумпованою [19].

У глобальному рейтингу країн світу за показником економічної конкурентоспроможності Україна продовжує втрачати позиції. Так, за *Індексом глобальної конкурентоспроможності 2016-2017* Україна посіла 85 місце серед 138 країн світу, втративши за рік шість позицій (у попередньому рейтингу займала 79 позицію) [20]. Росія посіла 43 місце в цьому рейтингу, покращивши свої позиції на 2 пункти (табл. 3).

Таблиця 3

Позиції України та деяких країн світу за Індексом глобальної конкурентоспроможності 2016-2017

Країна	2012-2013 (з 144 країн)	2013-2014 (з 148 країн)	2014-2015 (з 144 країн)	2015-2016 (з 140 країн)	2016-2017 (з 138 країн)
Україна	73	84	76	79	85
Грузія	77	72	69	66	59
Туреччина	43	44	45	51	55
Росія	67	64	53	45	43
Польща	41	42	43	41	36

Згідно з даними дослідження, Україна погіршила свої позиції у 7 з 12 основних показників. Найбільше країною втрачено (мінус 17 пунктів) за складовою «Ефективність ринку праці», по 9 пунктів втрачено за показниками, що характеризують розвиток фінансового ринку країни та охорону здоров'я і початкову освіту [20]. На останніх позиціях Україна в Індексі глобальної конкурентоспроможності за міцністю банків, регулюванням фондових бірж, інфляційними змінами. Негативними факторами для ведення бізнесу у нашій країні визначено (в порядку зменшення): корупцію, політичну нестабільність, інфляцію, неефективну державну бюрократію, ускладнений доступ до фінансів, часту зміну урядів, високі податкові ставки, складність податкового законодавства, регулювання валютного ринку, невідповідну якість інфраструктури, обмежувальне регулювання ринку праці, недостатню здатність до інновацій, злочинність та крадіжки, погану етику робочої сили, низьку якість охорони здоров'я та недостатню освіченість працівників.

За оцінками *Індексу сприйняття корупції* (Transparency International) Україна оцінюється як одна з найбільш корумпованих країн світу. Саме корупція вважається однією з ключових причин уповільнення зростання МСП, низької диверсифікації економіки і експорту, та низького рівня продуктивності. У всесвітньому рейтингу СРІ Україна у 2016 р. зайняла 131 місце зі 176 країн [21]. У 2015 р. Україна зайняла 123 місце з 167 країн. Підприємства стикаються з корупцією на регулярній основі в питаннях ліцензування, оподаткування, перевірок, митних процедур тощо.

Згідно дослідженням, серед європейців проблему корупції вважають найбільшійою жителі Словенії (59%), Косово (65%), Іспанії (66%), Молдови (67%). Україна на п'ятому місці. Головною проблемою в країні корупцію вважають лише 56% населення. Також в Україні найвищий рівень недовіри до влади – 86%. Такий відсоток дотримується думки, що антикорупційні дії ведуться погано. Утім, антикорупційний настрій в Україні все ж таки зріс. Відмовитися давати хабарі готовий кожен третій українець, 9% готові повідомляти про корупцію, 6% голосуватимуть за добropорядних кандидатів і партії, 7% готові вголос обговорювати проблему ко-

рупції, 2% – вступити в антикорупційну організацію, а 1% – бойкотувати нечесний бізнес [21].

Рейтинг легкості ведення бізнесу (Doing Business) дозволяє об'єктивно оцінити законодавство, пов'язане з регулюванням бізнесу, і його застосування в 190 країнах. Крім того, оскільки Україна украї обмежена у своїй рекламі серед інвесторів і позиціонуванні конкретних можливостей для інвестування, Doing Business може бути основним джерелом інформації, на підставі якого нашу країну можуть включити в список потенційних країн для розміщення інвестицій.

За останні роки спостерігається покращення позицій України щодо рейтингу цього проекту. Просування в щорічному рейтингу є важливим індикатором, за яким потенційні інвестори оцінюють прогрес українських реформ і відношення влади до бізнесу. За підсумками рейтингу Україна за 2016 р. поліпшила свої позиції на 1 пункт (до 80 місця із 190 країн) [22]. Проте по відношенню до інших країн-членів ЄС, пострадянських країн 80 місце в рейтингу свідчить про необхідність продовження реформ за всіма напрямками, що аналізуються. Так, Польща знаходиться на 24 місці, Німеччина – на 17, РФ – на 40 (табл. 4).

Таблиця 4

Позиції деяких країн – членів ЄС, Росії та України у рейтингу «Ведення бізнесу» у 2012-2017 рр.

Країна	2017	2016	2015	2014	2013	2012
Країни нові-члени ЄС						
Литва	21	20	24	17	27	27
Польща	24	25	32	45	55	62
Чеська республіка	27	36	44	75	65	64
Країни старі-члени ЄС						
Німеччина	17	15	14	21	20	19
Нідерланди	28	28	27	28	31	31
Бельгія	42	43	42	36	33	28
Країни пострадянського простору						
Білорусь	37	44	57	63	58	69
Російська Федерація	40	51	62	92	112	120
Киргизька республіка	75	67	102	68	70	70
Україна	80	83	87	112	137	152

При цьому, декілька пострадянських країн опинилися в поточному рейтингу серед лідерів, які показують найбільш помітне зростання індикатора Doing Business в 2016-2017 рр.: Казахстан, Білорусь, Грузія.

Серед успіхів України щодо рейтингу «Ведення бізнесу-2017» – покращення захисту прав міноритаріїв (зростання з 101-ї до 70-ї позиції), а також запровадження можливості платити судовий збір в електронному форматі.

Попри те, що Україна піднялася з 93 на 81 позицію за показником забезпечення виконання контрактів, але цей показник залишається неефективним, а судові врегулювання не є дієвим. У першу чергу це пояснюється відсутністю судових засідань

по дрібним тяжбам, обмеженою кількістю і тривалістю відстрочок, а також відсутністю електронних процедур. Реалізація судових рішень відбувається часто дуже повільно. Закон України «Про виконавче провадження» від 02.06.2016 р. № 1404 (прийнятий у листопаді 2016 р.) [23] передбачає можливість залучення приватних виконавців. Крім того, це потребуватиме нарощування потенціалу державних органів і забезпечення належного фінансування.

Країні вдалося скоротити час, необхідний для реєстрації платників податків ПДВ, був також скасований збір за реєстрацію бізнесу. Доступними, за оцінками міжнародних експертів, є процедури отримання кредитів, ймовірно внаслідок наявності міжнародного кредитування та фінансових ресурсів різ-

них міжнародних фінансових організацій. Деякі вже реалізовані реформи, такі як зниження єдиного соціального внеску, єдине вікно на митниці, спрощення у сфері реєстрації, будуть відбиті тільки в рейтингу наступного року.

Разом з тим Україна опустилася за показниками: отримання дозволу на будівництво, реєстрація власності, отримання кредитів, оподаткування, міжнародна торгівля і дозвіл неплатоспроможності. Процедура неплатоспроможності залишається неефективною, що знаходить своє відображення в 148 місці України (за показником «Врегулювання процедури неплатоспроможності»). Процедура банкрутства є дорогою і складною і, як правило, означає ліквідацію суб'єкта господарювання.

Крім того залишаються такі проблеми, як значна кількість процедур і часу на реєстрацію бізнесу порівняно з іншими країнами; складний доступ до фінансування для МСП; значний рівень податкового навантаження, незважаючи на позитивну динаміку; зменшення частки поверненого капіталу кредиторами; високі витрати підприємств під час процедури банкрутства (42% від статутного капіталу); високі витрати на процес отримання дозволу на будівництво (15,2% від вартості товарного складу); значний час і вартість оформлення експорту та імпорту; зниження активності підприємств на зовнішніх ринках через погіршення кон'юнктури на світових ринках, фінансовий стан підприємств та несприятливий діловий клімат в Україні тощо.

Результати позицій України у міжнародних рейтингах показали, що основними причинами низької ефективності державного регулювання економіки є: недосконалість, часта зміна і суперечливість законодавства, повільне здійснення економічних реформ, відсутність взаємодії та узгодженості між учасниками регуляторного процесу, зарегульованість дозвільних процедур, відсутність зацікавленості місцевої влади у підтримці господарюючих суб'єктів (в силу незначної частки податкових надходжень до доходів відповідних рівнів), фіскальний характер вітчизняної податкової системи, адміністративні бар'єри і корупція.

Соціально-економічний розвиток країни потребує інтенсифікації ділової активності суб'єктів господарювання як на внутрішніх, так і на міжнародних ринках із появою інноваційної продукції, технології, розширенням ринків, що передбачає введення необхідних правових регуляторів (законів, правил, умов, обмежень та ін.). З іншого боку, відбувається постійне відставання правової бази від прискорених процесів перетворення ринкового середовища, що вимагає лібералізації або дерегулювання економічної діяльності з метою забезпечення сталого розвитку ринку в умовах, що змінюються [24].

Заходи з дерегуляції підприємницької діяльності, які були спрямовані на покращення бізнес-клі-

мату дозволили зекономити підприємцям у 2016 р. понад 10 млрд грн [25]. Проте, за результатами опитування «Щорічна оцінка ділового клімату: 2015/2016» 73,2% керівників малих та середніх підприємств не відчували впливу дерегуляції на ведення власного бізнесу. При цьому про погіршення умов діяльності повідомили 17,0% респондентів, тоді як про покращення – майже вдвічі менше – 9,8% [26].

Висновки. Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що дерегуляція підприємницької діяльності є пріоритетним напрямом сучасної економічної політики держави. Для цього здійснюються якісні зміни в системі державного регулювання підприємницької діяльності шляхом включення механізмів дерегуляції та зменшення регуляторного тиску на підприємництво. Пріоритетом реформи дерегуляції є активізація підприємницької діяльності через усунення корупції та бюрократизації. Це дозволяє відновити позитивну динаміку економічного розвитку та покращить умови ведення бізнесу в Україні.

Однак, незважаючи на позитивні зрушення за цим напрямом, залишаються невирішені проблеми в законодавчому забезпеченні напрямів дерегулювання, дотриманні норм закону на регіональному, місцевому рівнях, значний рівень корупції та бюрократизації тощо [27]. Зважаючи на це, вдалими з точки зору ефективності державного управління є раціональне співвідношення заходів державного регулювання та дерегулювання економіки.

З метою усунення проблем, виявлених у ході аналізу реалізації дерегуляційної реформи доцільне здійснення низки заходів: гармонізування та узгодження завдань дерегуляції з пріоритетами програмних документів, міжнародних оцінок та потреб бізнесу й громадськості; забезпечення суттєвого підвищення якості регулювання економіки за рахунок виконання всіх норм Закону України «Про засади регуляторної політики у сфері господарської діяльності», зокрема виключної пріоритетності здійснення якісної та кількісної оцінки регуляторного впливу щодо всіх без винятку проектів регуляторних актів; здійснення радикального перегляду технології надання адміністративних послуг на основі методології раціоналізації бізнес-процесів; посилення заходів антикорупційної спрямованості за рахунок розширення сфери проведення антикорупційної експертизи нормативно-правових актів та їх проектів; забезпечення ефективної взаємодії органів влади, бізнесу, науки та громадськості, широкого громадського обговорення дерегуляційної реформи в Україні, відкритість для інституцій громадянського суспільства, наукових установ процесів розробки відповідних нормативних актів, моніторингу та оцінки ефективності їх виконання.

Необхідними є якісні зміни в системі державного регулювання за рахунок включення механізмів

дерегулювання та зменшення регуляторного тиску на підприємництво. Доцільним є запозичення європейського підходу до планування політики підприємницької діяльності, який базується на тому, що цільовими орієнтирами планів дій є обмежена кількість чітко виписаних кроків, що спрямовані на досягнення обмеженого переліку цілей за певним напрямом. Пріоритетом реформи дерегуляції має стати активізація підприємницької діяльності через усунення корупції та бюрократизації. Цей шлях дозволить відновити позитивну динаміку економічного розвитку та поліпшити умови ведення бізнесу в Україні.

Література

1. **Передумови** та пріоритети реформування державної політики розвитку підприємництва в Україні / [Я. В. Бережний, З. С. Варналій, Т. Г. Васильців та ін.]. Київ: НІСД, 2014. 73 с.
2. **Башнянин Г.І., Куцик П.О., Ковтун О.І.** Глобальна економіка: принципи становлення, функціонування, регулювання та розвитку. Львів: ЛКА, 2015. 594 с.
3. **Бочі А., Поворозник В.** Тіньова економіка в Україні: причини та шляхи подолання : доп. 2014. Міжнародний центр перспективних досліджень. – URL : http://icps.com.ua/assets/uploads/files/t_novaeconom_kaukga_ni.pdf.
4. **Бутенко А.І., Шлафман Н.Л.** Методологічні засади подолання диспропорцій розвитку підприємницького сектору як складової сталого розвитку економіки України. *Вісник економічної науки України*. 2015. №1. URL : [http://www.venu-journal.org/download/2015/1\(28\)/pdf/9-Butenko.pdf](http://www.venu-journal.org/download/2015/1(28)/pdf/9-Butenko.pdf).
5. **Варналій З.С.** Конкуренція і підприємництво : монографія. Київ : Знання України, 2015. 463 с.
6. **Дерегулювання** економіки: проблеми та перспективи: монографія: Кизим М. О., Іванов Ю. Б., Зінченко В. А., Іванова О. Ю., Чечетова-Терашвілі Т. М. та ін. Харків: ВД «Інжек», 2014. 288 с.
7. **Ляпін Д.** Особливості застосування механізмів саморегулювання в державній регуляторній політиці. *Стратегічні пріоритети*. 2012. № 4 (25). С.108-117.
8. **Падерін І.Д., Новак Є.Е.** Механізм стратегічного управління ефективністю підприємств малого та середнього бізнесу регіону. *Вісник економічної науки України*. 2016. № 1 (30). С. 106-109.
9. **Падерін І.Д., Горященко Ю.Г., Новак Є.Е.** Стратегічне управління на підприємствах малого та середнього бізнесу. *Економічний вісник Донбасу*. 2017. № 2 (48). С. 163–167.
10. **Юріна Н.О.** Діяльність суб'єктів підприємництва України: статистична складова. *Вісник економічної науки України*. 2016. № 1 (30). С. 182–187.
11. **Соціально-економічне** становище України за 2016 рік. *Повідомлення Державної служби статистики України*. URL : http://www.ukrstat.gov.ua/druk/soc_ek/2016/publ_2016_u.html.
12. **Україна:** Економічний огляд, квітень 2017. URL : <http://www.worldbank.org/uk/country/ukraine/publication/economic-update-spring-2017>.
13. **Інвестиції** зовнішньоекономічної діяльності України у січні-червні 2017 року. *Статистичний бюлетень Державної служби статистики України*. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
14. **Інвестиційний** клімат України-2016. Яким його бачить американський інвестор? (дослідження). URL: <http://ukreal.info/ru/statti/71172-investitsiyinyi-klimat-ukraini-2016-yakim-yogo-bachit-amerikanskiy-investor-doslidzhennya>.
15. **Україна** у цифрах 2016. *Статистичний збірник*. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
16. **Соціально-економічне** становище України за січень–серпень 2017 р. *Повідомлення Державної служби статистики України*. URL : http://ukrstat.gov.ua/druk/soc_ek/2017/publ_09_2017_u.html.
17. **Рівень** тіньової економіки у I кварталі 2017 року склав 37% ВВП. URL: <http://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=f1af7de3-9a52-427b-8445-949e29169f1b&title=RivenTinovoїEkonomikiUIKvartali2017-RokuSklav37-Vvp>.
18. **Рейтинг** стран мира по уровню экономической свободы. URL : <http://gtmarket.ru/ratings/index-of-economic-freedom/index-of-economicfreedom-info>.
19. **Legatum Prosperity Index.** Country profile. Ukraine / The Legatum Institute Foundation. URL: <http://www.prosperity.com/#!/country/UKR>.
20. **Позиція** України в рейтингу країн світу за Індексом глобальної конкурентоспроможності 2016-2017. URL : <http://edclub.com.ua/analityka/pozyciya-ukrayiny-v-reytyngu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyikonkurentospro-mo-zhnosti-1>.
21. **Індекс** корупції CPI-2016 / Transparency international. URL: <http://ti-ukraine.org/research/indeks-koruptsiyi-cpi-2016/>.
22. **Ведення** бізнесу – 2017: Равные возможности для всех: доклад». URL: <http://russian.doingbusiness.org/~media/WBG/DoingBusiness/Documents/Annual-Reports/English/D-B17-Full-Report.pdf>.
23. **Про виконавче** провадження: Закон України від 02.06.2016 р. № 1404. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1404-19>.
24. **Україна** піднялася на три пункти у рейтингу Doing Business-2017. URL: <http://www.epravda.com.ua/news/2016/10/25/608951/>.
25. **Регуляторна** служба презентувала звіт про роботу за 2016 рік. URL: <http://lev.org.ua/news/regulyatorna-sluzhba-prezentovala-zvut-prorobotu-za-2016-ruk-111.html>.
26. **Щорічна** оцінка ділового клімату в Україні: 2016 (за результатами національного опитування малого та середнього бізнесу. URL: <https://www.slideshare.net/USAIDLEV/2016-2017-abcareportshort23042017final>.
27. **Толмачова Г.Ф.** Особливості державної політики щодо ведення бізнесу та її вплив на розвиток підприємницького сектору. *Економічний вісник Донбасу*. 2015. № 3. С. 75-91.

Ляшенко В. І., Толмачова Г. Ф. Оцінка процесів дерегуляції підприємницької діяльності в Україні

Статтю присвячено оцінці процесів дерегуляції підприємницької діяльності в Україні. Наводяться результати аналізу впливу процесів дерегуляції на розвиток підприємств і в цілому на економіку України. Досліджується вітчизняна практика дерегуляції підприємницької діяльності за допомогою світових рейтингів і показників. Визначаються проблеми практичної реалізації заходів дерегуляції підприємницької діяльності, спрямованих на зменшення державного втручання в розвиток вітчизняного бізнесу.

Ключові слова: дерегуляція, підприємницька діяльність, державне регулювання, реформи, інвестиційний клімат, рейтинги, тенденції розвитку, мале і середнє підприємництво, ведення бізнесу.

Ляшенко В. И., Толмачева А. Ф. Оценка процессов дерегуляции предпринимательской деятельности в Украине

Статья посвящена оценке процессов дерегуляции предпринимательской деятельности в Украине. Приводятся результаты анализа влияния процессов дерегуляции на развитие предприятий и в целом на экономику Украины. Исследуется отечественная практика дерегуляции предпринимательской деятельности с помощью мировых рейтингов и показателей. Определяются проблемы практической реализации мер дерегуляции предпринимательской де-

ятельности, направленных на уменьшение государственного вмешательства в развитие отечественного бизнеса.

Ключевые слова: дерегуляция, предпринимательская деятельность, государственное регулирование, реформы, инвестиционный климат, рейтинги, тенденции развития, малое и среднее предприятие, ведение бизнеса.

Lyashenko V., Tolmacheva A. Assessment of Deregulation processes of entrepreneurial activity in Ukraine

The article is sanctified to the assessment of deregulation processes of entrepreneurial activity in Ukraine. Results over of analysis of influence of deregulation processes are brought on development of enterprises and on the whole on the economy of Ukraine. Home practice of deregulation of entrepreneurial activity is investigated by means of the world rating and indexes. The problems of practical realization of measures of deregulation of entrepreneurial activity are determined, sent to diminishing of state interference with development of home business.

Keywords: deregulation, entrepreneurial activity, government control, reforms, investment climate, rating, progress trends, small and medium business, doing business.

Стаття надійшла до редакції 20.11.2017
Прийнято до друку 30.01.2018